

ÁCS MARGIT A túlélés csapdái

Mindig is kínosan éreztem magam, ha a kultúra finanszírozásáról esett szó, és az elmúlt két évtizedben alig esett másról szó a kultúrával összefüggésben. Az emberek nap 7mint nap elszünetelt tragédiáihoz, a földkerekség megoldhatatlan gondjaihoz képest mit számít a mi szűkölködésünk? – gondoltam szorongva. Az elmúlt hetekben is miféle témák merültek fel baráti beszélgetéseimben? A hazai politikai beháború eseményeit most mellőzöm. Tanzániában hétmillió ember áll az éhhalál küszöbén. Kongó fantasztikus ércéskészletére Kína szinte bagóért rátette a kezét. Görögország az újabb kölcsönért beleegyezik nemzeti vagyona felvásárlásába. Apokaliptikus témáinktól azonban a következő percben már valamelyik magyar irodalmi folyóirat vagy írószervezet katasztrófális helyzetére térünk át, felfokozott izgalommal tárgyaltuk meg, milyen kevés pénz a költségvetés nagyságrendjében nézve, amitől függ az életünk. Este pedig, miután végignéztam néhány kozmikus katasztrófát és egy-két bolygó születését a National Geographicon, egy nehézkesre sikerült mondat áramvonalasításával gyötröm magam fél éjszakán át. Mert nekünk, íróknak, irodalmároknak mindennél előbbre való az irodalom, de ezen túl hiszünk abban is, hogy tudtán kívül mind az önelégült technikai és fogyasztói civilizációnak, mind a kétségbeesett nyomorult tömegnek is múlhatatlanul szüksége van rá, nélkülözhetetlen az élet személyes dimenziójának fennmaradásához.

Olykor a civil társadalom jelét is adja ennek, megcsappant a számuk, de vannak még mohó olvasók, viszont az intézményesült társadalom, a kormányzati szervek és az általuk működtetett szervezetek következetesen úgy viselkednek évtizedek óta, mintha életfontosságú dolgok elől happolnánk el azt a pénzt, amely teljesen felesleges folyóirataink, könyveink megjelenítéséhez kell. Mintha a hétmillió tanzániai éhező, vagy inkább a hazai „leszakadók” szájától vonnánk el a falatot széplelkű passziókkal, versek, novellák, kritikák írásával és kinyomtatásával, amelyet az állam kénytelen-kelletlen támogat. Azzal kezdtem, hogy nem tartozom a szakmai sovíniszták közé, akiknek fontosságtudata az eget veri. Mindig kész vagyok belátni, hogy az irodalom csak a maga helyén következhet az emberek érdeklődésében, pénztárcájában, életidejében. Kész vagyok belátni azt is, hogy a megszo-

rítások kényszere alatt nyögő költségvetésbe nem fér be, amiben pedig reménykedtünk: hogy a magyar kultúra valóban stratégiai ágazat lesz egy végre nemzeti sorskérdésekben gondolkodó kormány gyakorlatában. Rendben van, tudomásul veszi az ember, hogy megint átmeneti időszak következik, megint az a feladat, mint már húsz éve folyamatosan, hogy az író, a könyves ember túléljen valamit: piacgazdaságra való átállást, kultúrharcot, posztkommunista kormányt, iskolákat bezáró, történelem-érettségit eltörlő kultuszminisztert, ellenséges kuratóriumot az NKA-nál, s most, ugye, a megszorításokat, de e folyamatos túlélés már annyit rombolt rajta, hogy ijedten méregeti, van-e még benne annyi tehetség, amit érdemes egy újabb átmeneti korszakon átmentenie.

Bízom benne, hogy tehetség van még bennünk annyi, s abban is bízom, hogy az átmeneti korszakoknak is vége szakad belátható – általunk is túlélhető – időn belül. De számot szeretnék vetni azzal a károsodással, amely az elmúlt húsz év túlélési gyakorlatai során érte a magyar irodalmat és az irodalmi életet.

Nonprofit irodalom a létminimumon

A könyvszakma ripsz-ropsz piacosítása felszámolta a nagy kiadókat. A nyolcvanas évek végén a raktárak valóban dugig voltak bezúzandó könyvekkel, de a válság oka nem a kiadók rossz szakmai teljesítménye, hanem a pártállami szisztéma volt, amely az éves tervek készítésével, főigazgatósági, pártközponti utócenzurázással, a számtalan kierőltetett presztízs-kiadvánnyal, vagyis az irodalmi klientúrának és a nyomdáknek a kiadókon keresztül történő támogatásával teljesen elszakította a kiadást a kereslettől, több éves átfutást eredményezett, amely megakadályozta, hogy a könyvek szinkronban lehessenek az olvasók érdeklődésével, és ez az irodákból vezényelt könyvtermelés a könyvkereskedelmet válogatás nélkül az ún. nonprofit irodalom ellen fordította. Ezek az akkor rangos nagykiadók kétségkívül fölös számú munkatársat foglalkoztattak, megbe is zárkoztak arisztokratizmusukba, nem akarták ellátni a piacot szakácskönyvekkel és női neveket viselő sorozatokkal, ezért a piacgazdaság dogmájának oda-vetve pusztulniuk kellett, de a helyükbe százsámra lépő kiskiadók hosszú ideig nem voltak képesek pótolni e szakmai tekintéllyel bíró néhány nagykiadó szelekciós tevékenységét, a kiadványok könyvészeti színvonalának romlásáról ne is beszéljünk.

Az adott helyzetben a majdnem mindig nonprofitnak számító igazi irodalom halálos veszélybe került, megmentője az NKA volt a pályázatrendszerével. Valóban megmentette a magyar írókat attól, hogy előfizetőktől kelljen összekoldulniuk a kinyomtatás költségét, amennyiben némi nyilvánosságot akarnának műveiknek. De az elnyerhető támogatások csak a könyvnek mint műtárgynak egy-kétszáz példányban való létrehozását fedezik, ezek az egyébként áldozatos munkát vállaló nonprofit kiskiadók a szerzőnek tisztes honorárium fizetését, a mű reklámozását, célzott terjesztését nem engedhetik meg maguknak, s ha olykor ilyen kalandokba bocsátkoznak, felborul egyensúlyuk, reménytelen adósságtömeget kezdenek görgetni maguk előtt. Mert az elnyerhető százezrek csak magának a kortárs irodalmat kiszolgáló kiadónak a napi túlélését fedezték, mostanában pedig eljutottunk oda, hogy az állam a túlélés finanszírozását is elhárítja, egyre kevesebb pályázatot lehet benyújtani, és egyre kevesebb pénzt lehet nyerni. Az NKA működésének szükséges korrekciója helyett ellehetetlenítésének jeleit lehet tapasztalni. A kiadók kezdik visszasírni már az előző éveket is.

A könyvkereskedelmi hálózatok az irdatlan kereskedelmi százalék ellenére sem foglalkoznak e kis példányszámú, szűk réteget érdeklő kiadványtípussal, a könyvterjesztés legelterjedtebb formája, hogy maga az író küldözgeti szét ismerőseinek a példányok nagy részét, persze saját költségén. Néhány, a médiában és a sztárcsinálás más eszközeivel közismertté tett író könyveinek kirakatba stószolásával a könyvkereskedelem elleplezi, hogy a magyar irodalmat úgyszólván bojkottálja. A legfájdalmasabb hiány az lett, hogy a könyvtárakból is kiszorultak ezek az irodalmi életet fenntartó kortárs művek, mert a könyvtárosok túlnyomó többsége a könyvkereskedőkhöz hasonlóan haszontalan tehernek tekinti a kiadványok azon részét, amely csupán az állományt szaporítja, de a látogatói létszámot alig. Így hiába indul meg olykor-olykor a szakmai párbeszéd az irodalmi sajtóban egy-egy könyvről, könyvtári hozzáférés híján az érdeklődők nem tudnak bekapcsolódni (könyvet venni már kevesen és keveset képesek, de ráadásul a boltokban is nehéz fellelni a kis példányszámú műveket, visszakérülnek a kiadókhöz néhány hónapon belül). Három-négy évtizede az irodalmi élet voltaképpen egy-egy elhíresült könyv megvitatása köré szerveződött – ma ez is csak privilegizált íróval eshet meg. (Sietek megjegyezni, hogy a Márai-program, ha nem feneklik meg, ha nem fut vakvágányra, legalább ez utóbbi állapoton javíthat, sokak számára biztosíthatja a könyvtári hozzáférést a jelentősebb alkotásokhoz.)

Nyilvánvaló, hogy a könyv piacosítása azzal az eredménnyel járt, hogy nem az irodalmi közvélemény, az

olvasók spontán szelekciója révén kerül a figyelem előterébe az arra érdemes alkotás, hanem külső, befolyásoló tényezők konstruálják meg a sikert. Nem az irodalom hoz értékítéletet önmagáról, hanem részben az üzlet, részben a politika. Persze nincsenek illúzióim: az irodalmi közvélemény sem volt soha tévedhetetlen, és kínos vakfoltjai voltak, no meg a ma sztárolt könyvek sem mind érdemtelenek, de a kiáltó aránytalanság a lehetőségek, a díjak, a közfigyelem, a pénz elosztásában mégis a súlyos csapdák és károsodások közé tartozik, hiszen folyamatosan mérgezi a levegőt. Van-e esély az arányok korrigálására? Az egyébként roppant nyereséges könyvforgalmazás piaci farkastörvényeivel, a hatalmas áruhálózatokkal nem szállhat harcba a legjobb szándékkal sem semmilyen politikai erő. Viszont hozzásegítheti a könyvszakma igényes részét a maga alternatív megoldásaihoz, a Márai-programhoz hasonló koncepciók létrehozásával, a kiadói-kisterjesztői szövetkezetek, szerveződések külön támogatásával, koordinálásával, hogy ne a pusztá fennmaradás legyen a cél, hanem megbízható, életerős bázis keletkezzék azon alkotói gárda számára, amely kulturális távlatot és jövőt biztosít a magyarságnak.

Az épp-csak-hogy megjelenő, hamar felszívódó értékes könyvek túlságosan összeolvadnak a nyomasztó mennyiségben előállított, könyvnek látszó tárgyak masszájával. A bennfentesek tudják, hogy melyek azok a kiadók, amelyek adnak a presztízsükre, és ha egy könyv kiadását elvállalják, akkor arra érdemes figyelni. Ezt a szelekciót megtámogatja néhány folyóirat kritikai rovata – sajnos nem elég rendszeresen és következetesen, sok a székértáboron belüli elvtelen kritika, és sok a hebrencs félretájékoztató is, főleg az internetes fórumokon. A könyv és a szerző elismertsége azonban a szakmai körökön belül marad, nem jut el a szélesebb közönséghez. Ahhoz a kiadónak menedzselnie kellene a szerzőt és a kiadványt, ráadásul nemesebb formában, mint a bestsellereikkel teszik a nyereségorientált kiadók. Erre nemcsak pénzük nincs, független fórumok, közismert, szavahihető kritikusok sincsenek Magyarországon az igényes könyvek reklámozásához – ámbár kétségtelen, hogy ahol vannak ilyen irodalmi sajtó-guruk, ott sem fenékgig tejfel az írók élete. Mégis szükség volna efféle igazodási pontokra. A könyvvásárokon tanácstalanul téblábol a közönség a hatalmas mennyiségű kiadványhalmok között, az igazi könyvek szinte elvesznek az önjelölt szerzők magánkiadásai, ambiciózus közszereplők szedett-vedett cikkgyűjteményei vagy önvallomásai, paratudományos mindentudók életreceptjei között, amelyek évekig impozánsabb külsővel jelentek meg a piacon, mint a spórolós kiállítású remekművek. Szerencsére egy ideje már a könyvek külleme és megszerkesztettsége az igényes kiskiadóknál jelentősen javult.

Ám változatlanul keseríti szívünket, hogy a könyvhét forgatagában például már sikernek számít tíz-húsz eladott példány egy olyan mai író számára, akit nem lehet hetente látni a televízióban. Márpedig az írók igen szűk csoportjának jár ki a média-szereplés, s e lehetőség birtoklásáért ádáz harc folyik most is. Ahogy a könyvkereskedő-cápák természetét nem lehet politikai átneveléssel megváltoztatni, a kereskedelmi média baráti viszonyait sem. Sőt, a közszolgálati média "barátkozásainak" az érinthetlenségére is árgus szemek vigyáznak. Adásidő vételére nincs pénze a kiadók azon fajtájának, amelyről beszélünk. Tehát törődünk bele, hogy saját kis játszótérünkön, a Bajza utcában szorgosan bemutogathatjuk egymásnak a könyveinket, de a szélesebb nyilvánosságtól el vagyunk zárva? Sőt, örülünk, ha legalább ez a külön kis játszótér továbbra is rendelkezésünkre fog állni? Kit ne fogna el a légszomj a szegényesség és igénytelenség karanténjától? A folytonos túlélés folytonos légszomjával már megtanultunk együtt élni, akár az asztmás ember, de súlyos hiba volna beletörödni bezártságunk, illetve kizártságunk állapotába. A művészeti szervezeteknek az eddiginél határozottabban kell célul tűzni, hogy műsoridőt kapjanak a közszolgálati médiában, s mellé a szükséges szakmai és anyagi segítséget, hogy ezt az időt eredményesen, népszerűen tölthessék ki. Emellett a világháló felületét is jobban kéne használni az értékes művek reklámozására. Számos új kulturális hírportál bukkant fel néhány év alatt, a legtöbbje azonban ugyanazt az izlésbeli egyoldalúságot tükrözi a maga még tapasztalatlan, amatőr módján, ami általánosan megjelent az eddigi profi médiában. Nem tudom, hogy maguk a kiskiadók törődnek-e azzal, hogy kiadványaik, ha már a tévébe, rádiókba nem jutnak be, legalább az internetre feljussanak.

Szakadék az írótáborok között

A túlélésre berendezkedett irodalmi közeg tehát károsodott a megjelent művek sorozatos elsikkadása révén. A margóra szorulás a kereskedelembe és a kiszorulás a médiából a már említett privilegizált csoport sztárolása mellett jelentős részben a szegényes lehetőségek rovására írható, mert nem lett volna a különbség ilyen kiáltó, ha nem kell garaszkodni, és kiegyezni a költségek minimalizálásával. A folytonos élet-halál harc legkártykonyabb csapdája tehát az író társadalom politikai megosztottságának a drámai elmélyülése lett.

Természetesen magát a megosztottságot nem kellett „létrehozni”, liberális és konzervatív szemlélet kinél-kinél származásból, életútból, alkatból következik, s e két karakteresen különböző ideológián kívül még számos

vezérelv, életstratégia. Az is magától értetődő, hogy egy olyan politikai átalakulás idején, amelyen Magyarország átment, élesebbek a pártharcok, ráadásul a polgároknak nem volt tapasztalatuk a többpártrendszerre jellemző kampányolásokban, átengedték magukat a felgerjesztett indulatoknak, s ezt tették az írók is, mindegyik a maga politikai hovatartozása szerint. Ahogy gyűltek volna a tapasztalatok néhány kampányidőszak alatt, normális körülmények között a feszültség megcsappant volna az író társadalomban, végtére is nem sokat lehet azzal kezdeni, hogy ki melyik pártra szokott szavazni. De a körülmények egészségtelenek voltak. A neoliberális eszmeiség, akár kormányon volt, akár nem, egy nemzetközi hullám taraján tudhatta magát, s e háttér nemcsak eszmei támogatást jelentett a számára, hanem több pénzforrást is, míg a konzervatív-nemzeti szellemiségű szerzőknek, kiadóknak, folyóiratoknak, intézményeknek csak a szűkös és szigorúan szabályozott állami szponzorálással kellett beérni, ott is kevesebbel, mint ellenfeleiknek. A folyóiratoknál különösen jól lehetett érezni, hogy milyen sokat jelenthet a más forrásból is rendelkezésre álló segítség, még ha nem is horribilis az összeg. De a díjak megszerezhetősége, a médiaszereplés lehetősége is e nemzetközi háttérű gárdához kötődött, és befolyása, vonzóereje az író társadalomban már inkább ebből, és nem az ideológiájából fakadt. Persze az ideológia ernyője is megmaradt, meg kellett szolgálni a privilégiumokat. Sajnos a politikai hovatartozás az irodalom belügyeibe is begyűrűzött, mert a művészeti divatok, stílusáramlatok egyike-másika kizárólagos érvényt szerzett más ízlésvilágok rovására a hangadó, mérvadó körökben. Tehát a pártharc kivetült egyes klasszikus szerzők kultiválására, mások negligálására, egy-egy esztétikai szemléletmód abszolutizálására, illetve kiátkozására. Így esztétikai szelekciónak lehetett feltüntetni a konzervatívnak, nemzeti érzelműnek minősülő írók fitymálását, elutasítását. Minőségi finnyásságnak a pénzről és a szereplési lehetőségtől való eltávolításukat.

Kultúrharcnak nevezzük az elmúlt húsz év áldatlan viszonyait, de az ideológiák nyílt megütköztetésére alig-alig találunk példát. Mindkét fél a maga fórumain, saját közönségének hajtogatta, hogy mivel vádolja a másikat, milyen sérelem érte, milyen veszélytől óvja a magyar társadalmat, persze fórumuk és pánikreakciójuk a liberálisoknak több volt. Érdemi viták nem zajlottak le, a belterjesség miatt a színvonal egyre romlott, s ennek ellensúlyozására az indulat erősödött. Most egy nemzeti programmal érkezett kormány van hatalmon, amelyet nacionalizmussal és autoriter hatalomgyakorlással vádolnak ország-világ előtt a vesztes politikai erő szócsöveiként a magyar liberális írók. Közben azt látjuk, hogy a kormány óvatosan elkerüli,

hogy a politika eszközeivel avatkozzon be a kulturális terület erőviszonyaiba, feltehetőleg nemcsak azért, mert nem akar nehéz csatái közepette itt is frontot nyitni, hanem felmérve, hogy a politika a kultúrában többet árthat, mint használhat, pláne mivel jogi, közgazdasági képzettségével a legtöbb politikus nincs kellően otthon ezen a területen. Nem hiszem, hogy a liberális helyzeti előny minden esetben kikezdehetetlen lett volna, de ha már a kulturális kormányzat így döntött, óvatosan kell eljárnia abban is, hogy a kultúrát húsz éve túléléshez segítő finanszírozási rendszert ne dülje szét legalább. A kulturális „létfenntartáshoz” szükséges pénz nem csökkenthető tovább, sőt, a hatékonyabb működés érdekében ki is kéne egészülni, amennyire csak lehetséges – előadásom első felében említettem, hogy a Márai-programhoz hasonló programokra és szövetkezésekre gondolok a non-profit könyvek terjesztése és reklámozása ügyében. (Nyilván felettébb naiv óhaj ez, hiszen tudom, hogy a Márai programtól is épp azt a plusz pénzt vonták el, amely a reklámozást, a népszerűsítést szolgálta volna, és igazán hatékonyra tehetné a programot.) De ha naiv óhaj is, legalább mondjam! Az irodalom állami támogatása területén nincs már mit megszorítani, az újabb megvonástól az asztmás megfulladna.

A csapda felnyitásának esélyei

Van mit védenünk, van mire hivatkoznunk. Ha valaki végigszemezzetné, hogy a húsz éve tartó folytonos túlélésben milyen művek jöttek létre, meglepődne, hogy mennyi értékre bukkanna a visszhangot alig verő, raktárakba, pincékbe és garázsokba sülyesztett természetben. Csak legyen ilyen valaki, legyenek irodalmárok, akik a visszatekintést elvégzik. Ehhez és az ilyesfajta értékmentéshez a jövőben fórumot és segítséget tud adni reményeim szerint a Magyar Művészeti Akadémia.

Az a radikális gesztus, amellyel a kormány alaptörvénybe foglalt jogokkal és kötelességekkel ruházta fel és köztestületté alakította át az eddig egyesületként működő Magyar Művészeti Akadémiát, rácáfol iménti állításomra, hogy a kormány tartózkodik a közvetlen kultúrpolitikai beavatkozástól. Ez az egyébként kivételt képező lépés tagadhatatlanul egy, a nemzeti lét iránt fogékony, a magyar kultúra hagyományaiban gyökerező, és ilyen értelemben modern eszköztára ellenére is „konzervatív”, más szóval tradicionalistának minősülő művészcsoporthoz juttatott lehetőségekhez. A törvényt követő nagy felzúduláson is mérhető, hogy a liberális szellemiséghez kötődő társaságok észlelték privilégiumuk megnyirbálását. Konzervatív oldalon is tapasztalható volt

az intézkedés kedvezőtlen fogadtatása, hiszen olyan időszakban, amikor más egyesületeket, intézményeket megszorítások sújtanak, irritáló lehet a kivételezettség. A magyar Művészeti Akadémia tagsága és vezetése teljesjoggal tudatában van nagy felelősségének. Magától is úgy fogná fel köztestületi pozícióját, hogy azt a magyar művészeti értékek rangjának emelésére, ország-világ előtt való megismertetésére, új értékek születésének előmozdítására használja fel – de ugyanezt a törvény is előírja számára, és feladatai teljesítéséről évente be kell számolnia a Parlamentnek. Mit jelent egy ilyen feladatteljesítés a gyakorlatban? Mindenekelőtt azt, hogy együtt kell működni a különböző művészeti programok megvalósításában más művészeti szervezetekkel, műhelyekkel, vállalkozásokkal. A Vigadó épületében kapott 1400 nm-en olyan kiállítások, koncertek, konferenciák, találkozók, könyv-, film- és kisszínházi bemutatók rendezhetők, amelyek a magyar művésztszadalom széles körét bevonják a figyelem fénykörébe, ellene hatnak a jó teljesítmények elsikkadásának, margóra szorulásának. Az MTA-val való együttműködés pedig azt is jelenti, hogy e rendezvényekhez a tudomány képviselőit is megnyerhetjük. Óriási lehetőségek ezek, gondoljuk el szakmánk, az irodalom szempontjából.

A közelmúlt nagy írói közül és a köztünk élő nagy írók közül is megdöbbentően sok hiányzik a 2007-ben megjelent, ma tankönyvként feltüntetett Magyar Irodalom Története három kötetéből. Ez vészjelzés: a mi dolgunk, hogy ezekről az írókról konferenciákat rendezzünk, rávegyünk irodalomtörténészeket, hogy feldolgozzák életműveiket, és egy kismonográfia sorozattal a diákok és a nagyközönség számára is befogadható formában egyféle Pantheonra hozzunk létre a végleges felejtés megakadályozására. Ez persze hosszú távú munka, nem lehet várni, hogy egy-két év alatt az irtózatossá hiány pótlódik, de a pusztaság tény is, hogy lesz megrendelés e „kiátkozott” vagy csak fumigált írók műveinek értelmezésére, kikezdheti a kurrens irodalomszemléletet az intézetekben és az egyetemeken.

A konferenciákat kiállítások és esetleg színházi előadások kísérhetik, mint például a most őszre tervezett konferencián Páskándi Géza esetében.

Egyáltalán: az akadémián több művészeti ágazat együttes jelenléte lehetőséget nyújt arra, hogy az egyébként oly nehezen megjeleníthető, közönség elé vihető irodalom nyilvános eseményein más művészeti műfajok is jelen legyenek. Képek, szobrok, zene, film, színház kapcsolódási pontjait kell megtalálni egy-egy irodalmi rendezvényhez, és ez kimozdíthatja az irodalmi estek műfaját a szürke megszokottságból. Meg lehet rendelni egy-egy előadói csoporttól, színházi együttestől,

hogy színházi produkcióvá dolgozzanak fel egy-egy könyvet, egy-egy lírai életművet. Tóth Erzsébet verseinek a feldolgozása a Debreceni Csokonai Színházban lelkesítő példa erre a lehetőségre. Minthogy a Magyar Művészeti Akadémia sajátossága, hogy mindig is voltak határon túlról meghívott akademikuskai, s ezek száma a 2004-es népszavazás szégyene után tüntetően megemelkedett, határon túli színházi társulatokkal is számolni lehet egy-egy mai szerző színpadi művének kamara-előadására, és az imént említett versszínházi produkciók létrehozására.

Tematikus konferenciákat lehet tartani, évente többet is, egy-egy élő irodalmi jelenségről – ilyen konferenciákból már volt néhány az írószövetségben is, és az MMA az efféle konferenciák szervezésébe a Magyar Írószövetséget is be akarja vonni, erről megállapodás született Fekete György és Szentmártoni János között. Emellett az élő irodalom kiemelkedő szerzőit gondosan előkészített műsoros esteken kell népszerűsíteni. A szerzői esteket az eddig megszokott sablonhoz képest színesebbé, tartalmasabbá lehet tenni a rendelkezésre álló eszköztárral. Az akadémia például örökölt egy filmstúdiót a Magyar Közművelődésért Alapítványtól, amely részben besegíthet az életsors és életmű képi feldolgozásába, részben pedig megörökítheti az eseményt – ahogy a többi eseményt is –, és ez az anyag felhasználható a közmédiában, bár abban sajnos nem lehetünk biztosak, hogy ott kedvező fogadtatásra talál. Mégis fontos, hogy ezek az események ne szálljanak el a levegőbe, megmaradjanak a digitális technika jóvoltából, az MMA honlapján pedig legalább részleteikben megtekinthetőek legyenek.

Az itt felvillantott lehetőségek alighanem nyilvánvalóvá teszik, hogy a köztestületi státusz esélyt kínál a minimalizált könyvtámogatás okozta reklámhiány és az egyes írócsoportok ellátottságában mutatkozó egyenlőtlenség korrigálására. De a lehetőségekkel jól kell gazdálkodni, tudni kell élni velük. Három kellemetlen igazságra szeretnék ezzel kapcsolatban figyelmeztetni. Az első: kétségkívül a legfontosabb feladat az utóbbi két évtizedben általános, mondhatni hivatalos érvényt szerzett irodalomtörténeti kánon bőszítő hiányainak a mielőbbi befoltozása, de nem kívánatos, hogy szemellenzősen egy kontra-kánont hozzunk létre, amelyből kihagynánk mondjuk Kosztolányit, Ottlikot csak azért, mert őket agyonünnepelték irodalmi ellenfeleink. A klasszikus szerzők elfogadása, vagyis kiemelésük a kisajátíthatóság állapotából nem okozhat túl nagy problémát, de előttünk áll a kortárs irodalom objektív értékelése is, és nem lesz könnyű legyőzni traumáinkból következő elfogultságainkat. Pedig sokan sürgetik, sokan várják el tőlünk, hogy a csak a teljesítmény értékére tekintő, egészséges szemléletet visszasegítsük jogaiba, mi, akiknek a magyar

irodalom rangja a nemzeti sorskérdések egyike. De bármennyire szeretném, hogy kigyógyuljunk az elbutító, lehúzó, méltatlan elfogultságainkból, erre addig nem látok esélyt, amíg a margón kell éreznünk magunkat. Ha majd sikereket tudunk felmutatni az elsüllyesztett értékek megmentésében, és megalapoztuk magabiztosságunkat, akkor lehetséges lesz objektív ítéleteket hoznunk a kortárs művek értékéről, eltekintve minden más körülménytől. Adná Ég ennek mielőbbi bekövetkeztét! S az állam adná meg a sikerek eléréséhez szükséges támogatást!

A másik kellemetlen igazság, hogy az MMA a legmagasabb, vitathatatlan művészeti értékek népszerűsítését fogja végezni, s ez keveset lendít a nonprofit könyvkiadók, folyóiratok, az irodalom középmezőnye helyzetén. Azonban ha keveset is, de lendít ezeken a szinteken is az irodalmi közélet szellemének áthangolása: az asztmás tüdőnek egy megnyílt ablak.

A harmadik kellemetlen gondolatom ennek egyenes folytatása: az akadémia vállalkozásai akkor hozhatják meg a remélt eredményt, ha érdeklődő közönséget kap programjaihoz, felkészült közreműködőket. Amikor most hozzákezdünk a tervezgetéshez, szembetaláltuk magunkat az alkalmas emberek elképesztően szűkös számával. Ha bárki belegondol egy-egy konkrét téma kapcsán, kikre lehet számítani, kik kérhetőek fel előadónak a majdani konferencián vagy rendezvényen, alighanem hasonló eredményre jut, mint mi jutottunk. Sajnos megritkultak a nemzeti irodalom áldozatos munkásai, s el is fáradtak a folytonos kudarcérületben. Fáradtság és közöny tapasztalható az írók között is. Ha valamelyik irodalmi rendezvényen körülnézek, általában egy kezemen meg tudom számolni a jelenlevő írókat. Tavasszal például az Írószövetségben egy, a harmincas írónemzedékről szóló konferencián két ujjam se kellett. Még azok a fiatal írók se voltak ott, akikről az előadások szóltak. Hát így nem sikerülhet megvédeni az irodalom pozícióit, bármennyi pénzt szánnánk is rá. Ha az írók fennen panaszoznak, hogy nem olvassa senki a műveiket, de ők maguk sem veszik kézbe egyetlen kollégájuk könyvét sem, ha a közönség érdeklődéshiányán keseregnek, de távol tartják magukat a rendezvényektől, nem lehet életre galvanizálni az irodalmi életet a legjobb ötletekkel sem.

Befejezésül tehát egy figyelmeztetés magunknak: a húsz éve tartó, napról napra való túlélés nyomorúságának és pszichózisának kártevése ma már mindenki számára látható tény. Hogy ekkora a kár, a mi depressziókon, begubódzásunkon is múltott. Mostanában szűken mérik az esélyeket az egészséges állapot visszaállítására, de a megnyíló esélyeket is el fogjuk mulasztani, ha továbbra is ki-ki beéri a maga remete-barlangjával.